

AGRÁRNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ VLÁDY LIDOVÉ FRONTY VE ŠPANĚLSKU 1936—1939

Bohumil Kučera

V loňském roce bylo tomu dvacet pět let, co byl vydán zákon o jednotném zemědělském družstvu z 23.2.1949. Tímto zákonem ve spojení se zákonem o nové úpravě vlastnictví k půdě z července 1948 byla u nás vyřešena agrární otázka, a to pokud se týká vlastnictví půdy i jejího obdělávání. Dvacet pět let, která od té doby uplynula, ukázalo, že jsme našli cestu správnou a úspěchy našeho zemědělství v posledních letech to úplně potvrdily. Nebude bez zajímavosti i dnes se podívat zpět a vzpomenout těch, kteří šli před námi a hledali cestu k témuž cíli.

Je obecně známo, že to byl SSSR, který jako první řešil tento problém a úspěšně jej vyřešil. Méně však je známo, že Lidová fronta ve Španělsku v letech 1936—1939 stála před podobnou otázkou a že jí v poměrech daleko nepříznivějších a těžších řešila. Nejen řešila, ale také během intervenční války převážně vyřešila. Vzhledem k historickému vývoji žel jen dočasně.

I.

Úprava vlastnictví půdy stojí jako základní úkol před každou buržoasně demokratickou revolucí. V míře daleko větší než kdekoliv v Evropě stála před ní právě ve Španělsku.

Zde se buržoasně demokratická revoluce značně opozdila. S monarchií přetrvávaly nejrůznější přežitky feudalismu a v neobvyklé míře se nahromadily právě v zemědělství. Mnohé z nich sahaly zpět hluboko do středověku, převážně až do doby rekonkisty. Výsady získané aristokracií a církví v době rekonkisty pomáhaly vytvářet obrovské zemědělské majetky a na nich poměry přesahující obvyklé způsoby nevolnictví. Jejich pozůstatky se v nejrůznějších formách přenesly až do novověku a přetrvávaly všechen sociální rozvoj a pokrok. Přispěly k tomu i některé zvláštnosti přírodních podmínek Španělska, především velké sucho a oblasti s nedostatkem vláhy, které vyřazovaly z obdělávání značné plo-

chy a zvyšovaly hodnotu obdělávané půdy. Tím se zvyšovala snaha a touha značné části obyvatelstva, odkázaného na zemědělskou výrobu, získat půdu.

V třicátých letech mělo Španělsko cca 23 miliónů obyvatel. Při slabém rozvoji průmyslu a s ním spojených činností bylo 57 % obyvatelstva odkázáno svou výživou na zemědělství.¹⁾

Celková plocha Španělska byla 50 800 000 ha. Produktivní půdou bylo však pouze 45 600 000 ha. Na zemědělskou půdu z toho připadalo 20 330 000 ha. Ani tato půda však nebyla všechna obdělávána. Obděláváno bylo přibližně pouze 15 miliónů ha. Zbytek, tedy plná čtvrtina, nebyl obděláván vůbec a ležel ladem. Byl používán jako pastviny, honitby apod. Převážná většina půdy byla vlastnictvím aristokratických latifundistů-grandů, velkostatkářů a bohatých sedláků. Přehled o pozemkovém vlastnictví ve Španělsku dá nejlépe nahlédnutí do hloubky agrárního problému:

latifundisté	50 000	23 200 000 ha	51,5 % půdy
velkostatkáři	700 000	15 800 000 ha	35,2 % "
maloročníci	1 000 000	5 000 000 ha	11,1 % "
domkáři	1 250 000	1 000 000 ha	2,2 % "
zem. dělníci	2 000 000	0 ha	0,0 % "
celkem	5 000 000	45 000 000 ha	100 % půdy

Vidíme tedy, že v zemědělství bylo angažováno 5 000 000 lidí. Nutno ovšem připočítat příslušníky jejich rodin, abychom došli ke zmíněnému číslu 57 % všeho obyvatelstva, jehož výživa byla závislá na zemědělství.²⁾

Obdělávatelná půda, jak již bylo uvedeno, činila jen 20 330 000 ha. Třídní rozvrstvení zemědělského obyvatelstva ukazuje naléhavost řešení zemědělské otázky. 2 250 000 maloročníků vlastnilo pouze 13,3 % půdy. Naproti tomu velkostatkáři a bohatí rolníci v počtu 750 000 vlastnili plných 86,7 % celkové rozlohy. 2 milióny zemědělských pracovníků byli bezzemci žijící ve vyslovené bídě. Situace drobných rolníků se však

¹⁾ Eugen V a r g a , Hospodářství a hospodářská politika v I. čtvrtletí 1936. Mestikor, zvl. číslo z 23.5.1936.

²⁾ Por qui los campesinos estan interesados en vencer fascismo, Madrid 1936. Viz Archiv Ústavu marxismu-leninismu při ÚV KSČ - Fond 32, sl. 9 č. 1114.

Obdobná čísla udává Varga i řada autorů marxistických i nemarxistických. Viz např. Victor A l b a , Histoire des républiques espagnoles, Cristobal de C a s t r o , Al servicio de los campesinos, Pascual C a r r i o n , Los latifundios en España, George A c k e r m a n n , Spanien wirtschaftlich gesehen atd. Všichni udávají shodně, že cca 90 % půdy drželi latifundisté a velkostatkáři, zbytek připadal na vlastníky hospodářství pod 10 ha.

nijak výrazně nelišila od zemědělských dělníků. Výnosy drobných pozemků nebyly o mnoho vyšší než bídná mzda zemědělského dělníka. Velkostatek vlastnil většinu půdy. Mezi velkostatkáři pak opět ohromné rozlohy drželo několik málo rodin. Skupina 20-30 velkostatkářů měla statky mezi 50 000 - 80 000 ha.³⁾

Naproti tomu drobní a střední rolníci vlastnili obvykle výměry, které naprosto nedostačovaly k jejich obživě. Výtěžek těchto parcelových rolníků nedosahoval mnohdy více než jednu pesetu denně. Pro srovnání je možno uvést, že mzda horníka v téže době, který byl díky organizovanosti na španělské poměry dobře placen, obnášela 5-6 peset denně. U zemědělského dělníka přepočtena na celý rok nepřesáhla taktéž jednu pesetu denně.

Poněvadž žádný z drobných rolníků neměl dostatek půdy, aby mu poskytovala obživu, byl nucen půdu pachtovat. Půdu propachtovával velkostatkář-latifundista, který obvykle kapitalistickým způsobem obdělával jen část své půdy. Její většinu propachtovával drobným rolníkům a bezzemkům. Pacht totiž skýtal daleko větší výtěžek než vlastní obdělávání a umožňoval hlubší vykořisťování.

Pacht za peněžitou úplatu (arrenda) byl poměrně značně rozšířen. Nebyl však jedinou formou pachtu a také ne nejrozšířenější, jak tomu bývá v kapitalistických státech. Převládaly zde jiné formy pachtu, které měly ryze feudální formy nebo se jim značně blížily.

Nejobvyklejší formou byla *aparceria*. Vlastník půdy poskytoval pachtýři užívání pozemku, při čemž pachtovným byly naturálie, stanovené určitou částí výtěžku. Obvykle jako pachtovné byla poskytována polovina sklizně. Šlo o tzv. nápolek. I *aparceria* vykazovala různé formy, které namnoze pocházely ještě z dob rekonkisty.

Nejznámějším a také nejrozšířenějším druhem takového pachtu bylo *censo*. Jde o zvláštní způsob pachtu, jenž se neutvářel na smlouvě či osobní dohodě mezi stranami. Určitý pozemek byl povinen odvádět vlastníku pachtovné v naturáliích, ať jej držel kdokoliv. Břemeno pachtovného vázlo na pozemku a blížilo se našemu reálnému břemenu. *Censo* či jeho výše byla pevně stanovena a držitel pozemku ho musel odvádět ve stanovené výši vlastníkově, ať byl výtěžek jakýkoliv. Platit byl povinen i v případě úplné neúrody, což vedlo k tomu, že se zadlužoval a jeho odvislost se zvětšovala.

V Galicii, Asturii a Leoně byla rozšířena jiná forma pachtu, tzv. *foro*, která se zcela rovnala feudálnímu vykořisťování. Pachtýř platil nejen pachtovné v naturáliích, ale byl povinen vlastníkově konat i určité služby a při různých příležitostech, např. o církevních svátcích, odevzdávat nejrůznější dary.

³⁾ Eugen V a r g a , cit. článek.

V Katalánsku byl mezi pěstiteli révy rozšířen druh pachtu, nazývaný rabassa morta. Propachtovatel dával pachtýři (rabasseirovi) do užívání vinici a ten mu odváděl jako pacht třetinu až polovinu úrody. Pacht byl dlouhodobý, původně na 60-70 let. Později byl zkrácen jen na 20-30 roků, tj. dobu, za níž se vinná réva opotřebovala, takže vinohrad musel být znovu vysázen. Tyto podmínky byly ztíženy ještě tím, že zašla-li v suchém roce část vinohradu, rovnající se 2/3 výměry, musel rabasseiro pozemek vrátit vlastníkov. Tím přišel o všechny investice a vloženou práci. Vlastník pak poskytl vinohrad novému rabasseirovi, který ho osázel a vlastník pobíral dále výtěžek.

Další vykořisťování se dalo úvěrem. Pachtýř nemající sám prostředky k obdělávání půdy, vypůjčil si je od vlastníka pozemku. Platil mu pak nejen povinnou část sklizně, ale ještě úrok, takže mu zbývalo k obživě stále méně a méně. Zadlužil se tak, že byl hříčkou v rukou majitele a nestačil již dluh splácet ani jej odpracovat.

Velkostatek postupoval tedy dvojitým způsobem. Buď půdu propachtoval a vykořisťoval pachtýře. To obvykle vynášelo více, než obdělávání kapitalistickým způsobem, prostřednictvím, námezdního dělníka.

Vykořisťování se ještě zvětšovalo tím, že mezi vlastníka a pachtýře se vsunovali pezipachtýři. Velký pachtýř (arrendario) pachtoval půdu od vlastníka a dával ji sám do pachtu drobným zemědělcům (pegujaleros), vydělávaje na rozdílu. Mezipachtýřů bylo často i několik, takže vykořisťování jen narůstalo. U vlastníků půdy byl obvyklý absentismus. Vlastník žil ve městě a sám se na pozemky téměř nikdy nedostal.

I tak zůstala značná část vhodné půdy neobdělána. V Staré Kastilii a Ironě to bylo např. 30 %, v Estremaduře dokonce 49,3 %. Neobdělaná půda byla v tomto stavu udržována úmyslně, neboť pro vlastníka to znamenalo udržení pachtovného na vysoké úrovni. Zemědělce poháněl hlad po půdě při jejím nedostatku k přebírání pachtů za stále horších a nevýhodnějších podmínek.

V Katalánii bylo obvyklou doložkou v pachtovní smlouvě takovéto ustanovení: "Pachtující souhlasí s tím, že smlouva může být zrušena pro porušení úcty, ať je žeň v jakémkoliv stavu." To pochopitelně umožňovalo vlastníkovu se kdykoliv pachtýře zbavit.

Obdělávání velkostatku kapitalistickým způsobem bylo pro vlastníka takéž výhodné. Zemědělského dělnictva byl nadbytek, mzdy velmi nízké a situace taková, že bylo možno stále je snižovat. S tak levnou pracovní silou bylo možno dosáhnout vysokých výtěžků půdy.

Většina zemědělských dělníků bydlela ne venkově a byla odkázána na práci v zemědělství. Byli to nádeníci (braceros), pracující za denní mzdu. Jejich pracovní poměr byl více než volný a vlastně neexistoval. Byli totiž najímání obvykle na jediný den.

System ve většině obcí byl takový, že braceros se shromažďovali každé ráno na tržišti, kam přicházeli statkáři či jejich pověřenci a zde dělníky najímali. Mzdu určovali zcela libovolně, vybírali lidi silné a zdatné a hlavně pak takové, kteří jim svou povolností vyhovovali. Ten, koho na ten který den nenajali, zůstával bez práce. Pracovní doba byla zásadně od světla do světla a mzda kolísala mezi 1.75 - 2 pesetami denně.

Zemědělský dělník tohoto typu však nepracoval denně po celý rok. Jeho zaměstnání bylo závislé na sezonnosti zemědělské práce, počasí i libovůli najímatelů. Tak se stávalo, že pracoval cca pouze polovinu dní v roce. Nedosahoval tedy v průměru většího příjmu než 1 pesetu denně. Nebylo žádného rozdílu mezi drobným rolníkem, pachtýřem (colonen) a zemědělským dělníkem (bracero). Životní úroveň obou kategorií byla nízká a sociální situace neúnosná.

II.

Buržoasně demokratická revoluce ve Španělsku přišla značně opožděně ve srovnání s jinými evropskými zeměmi. Teprve v r. 1931 byla svržena monarchie a dne 14.4.1931 byla vyhlášena buržoazní republika.

Již v tomto okamžiku republikánsko-socialistická vláda stála před nutností řešit agrární problém. Situace mezi zemědělským obyvatelstvem byla taková, že hrozila otřást i novou republikánskou vládou. Bylo proto nutno odstranit aspoň nejkřiklavější nedostatky. K zásadnímu řešení, tj. k novému rozdělení pozemkového vlastnictví, tato buržoazní vláda sáhnout nemohla a proto její opatření byla polovičatá. Pokoušela se odstranit jen ty největší závady.

Přes naléhavost řešení agrárního problému ani nová ústava Republiky španělské z 9. prosince 1931 se neodvážila v tomto směru učiniti nějaký příslib. V čl. 47 jen nezávazně slíbila, že "Republika bude chránit rolníka a k tomu cíli vydá zákony, mimo jiné o nezabavitelném a nezdanitelném rodinném jmění, o zemědělském úvěru, o odškodnění za ztrátu žní, o zemědělských družstvech výrobních a spotřebních, o praktických zemědělských školách a vzorných pokusných hospodářstvích, o zavodňovacích pracích, o venkovských cestách a dopravních prostředcích." To bylo vše, co bylo ústavou slíbeno. Ani slovo o pozemkové reformě.⁴⁾

Naléhavost byla však taková, že po dlouhých sporech byl zákon o pozemkové reformě 15. září 1932 přece jen vydán. Zákon sám byl velice

4) Constitution de la République Espagnole, Madrid 1931.

skromný a i když zabavoval půdu za náhradu, ponechával majitelům mimo zábor takové výměry, že je prakticky nijak nepostihoval. Tak např. půda, na níž byly pěstovány olivy, podléhala záboru jen tehdy, přesahovala-li 300 ha, vinohrady 120-150 ha, půda, na níž se pěstovaly pícniny, 300-600 ha, pastviny dokonce 600-750 ha. Půda ležící ladem mohla být zabavena v jakékoliv výměře. Zákon platil jen pro 13 provincií Estramadury, Kastilie a Andalusie.⁵⁾

Je pochopitelné, že takto nebylo získáno mnoho půdy, která měla být rozdělena bezzemkům, drobným rolníkům a družstvům. Ústav pro pozemkovou reformu, jenž byl současně zřízen, mnoho také z reformy neuskutečnil. Za celé období jeho existence od září 1932 do 16.8.1935 bylo přiděleno celkem 116 857 ha 12 600 zemědělským rodinám. Plocha rozdělené půdy i počet přidělců je ve španělských poměrech neprosto zanedbatelný. Provádění pozemkové reformy tímto způsobem by mohlo naplnit společenskou potřebu teprve za několik staletí.⁶⁾

Latifundisté provádění zákona sabotovali a propouštěli ve velké míře dělníky. Vláda vydala proto několik zákonů na ochranu zemědělských dělníků. Nejznámější z nich jsou "Terminos municipales", které nařizovaly statkářům zaměstnávat pouze dělníky z obce, v jejímž obvodu se pozemky rozkládaly. Toto nařízení se pokoušelo zabránit obvyklé praxi velkostatkářů, kteří v případě, že domácí dělník nechtěl pracovat za nízkou mzdu, dováželi dělníky z chudých provincií, kde nebyla možnost výdělku vůbec. Tito lidé pak pochopitelně přijímali práci za každých podmínek.

Dalšími nařízeními byla stanovena pracovní doba v zemědělství na 8 hodin denně a mzda stanovena na cca 8 peset. To by bylo jistě znamenalo značné zlepšení situace zemědělských dělníků.

Velkostatkáři však toto nařízení nedodržovali a sabotovali je. Přeměňovali pole v pastviny a některé pozemky neobdělávali, takže potřeba pracovních sil se zmenšila. Tím dosáhli toho, že nabídky práce na trhu byla taková, že mohli opět libovolně diktovat pracovní podmínky. Mzdy klesly znovu na 2-3 pesety denně a pracovní doba byla libovolně prodlužována. Není divu, že za těchto okolností docházelo k rolnickým nepokojům, stávkám a svémocným záborům. Hnutí vyvrcholilo v červnu 1934 obecnou rolnickou stávkou. Po potlačení stávky byly ochranné zemědělské

⁵⁾ Gaceta de Madrid 21.9.1932 - Gaceta de Madrid byla publikace vlády, v níž byly uveřejňovány zákony (leyes), nařízení (decretos), příkazy ministrů (ordenes), avšak také vyhlášky, dražby, jmenování atd. Rovnála se tedy naší Sbírce zákonů a nařízení a Úřednímu listu dohromady. Zákony nejsou číslovány a citace je možná jedině datem příslušného čísla sbírky.

⁶⁾ José S i l v a , Nesmírné úsilí španělské vlády o přeměnu venkova. Mestikor, zvláštní číslo z 20.5.1937.

ské zákony rušeny a půda zabraná svémocně velkostatkářům zabavována a vlastníkům vrácena, případně jim poskytovány vysoké peněžité náhrady. Tyto náhrady, které republika statkářům vyplácela, dosáhly částky 500 mil. peset.⁷⁾

Nepřinesla tedy tato pozemková reforma nic ani drobným rolníkům ani dělníkům. Rolníci na ni dopláceli zvýšeným daňovým zatížením a dělníci poklesem mezd, které opět se stabilizovaly na dřívější úrovni 1,75 - 2 pesety denně.

III.

Zemědělská otázka zůstala tedy nevyřešena a vyvstala v celé naléhavosti v okamžiku, kdy ve volbách dne 16.2.1936 zvítězila Lidová fronta a kdy se na základě tohoto vítězství utvořila republikánská vláda, sestávající sice pouze z buržoazních stran, ale podporovaná dělnickou třídou v čele s Komunistickou stranou Španělska.

V programu Lidové fronty, s níž KSSŠ vystupovala již od r. 1935, byl požadavek konfiskace půdy velkých latifundistů a její bezplatné rozdělení mezi zemědělské dělníky a rolníky. Dohoda, na jejímž základě se Lidová fronta jako volební seskupení utvořila, nešla pro odpor některých stran tak daleko. Obsahovala pouze obecný požadavek legalizace záborů půdy a další opatření ve prospěch rolníků.⁸⁾

Rolnické masy podporovaly Lidovou frontu právě proto, že byla nadějí na splnění jejich požadavků na půdu. Nyní však příliš nedůvěřovaly vládě, v níž byla zastoupena pouze buržoazie a nikoliv dělnická třída, zejména pak Komunistická strana Španělska. Ihned po vítězství Lidové fronty se rozvíjely mezi rolnictvem akce, provádějící samovolné zábory půdy a její rozdělování. Akce probíhaly v březnu a dubnu v provinciích Toledo, Salamanka, Caceres, Badajoz, v celé Estramadure i v Katalánii. KSSŠ, které těmto akcím nijak nebránila, požadovala dávno potřebná opatření: vyvlastnění půdy statkářů a církve, zrušení dluhů a daňových nedoplatků zemědělců i pachtovného.

V samovolných záborech získalo během jara 1936 půdu cca 100 000 rolníků.⁹⁾

Povstání generálů donutilo republikánskou vládu Giralovu k význam-

7) Caésar F a l c o n , Rolníci ve Španělsku se zmocňují půdy, Mestikor č. 18, 1936.

8) Dějiny Komunistické strany Španělska, Praha 1962, str. 93 a 106.

9) Caésar F a l c o n , citovaný článek.

nému zásahu do zemědělství. Mnozí povstalci a ti, kteří je podporovali, uprchli z území obsazeného republikánskými silami, případně ponechávali úmyslně pole neobdělána; hrozila tak ztráta úrody, neboť byly v proudu žně. A tak vláda vydala dne 19. srpna dekret, jímž provedla nejnutnější opatření sledující řádný chod zemědělské výroby. V tomto dekretu v čl. 1 stanovila zákonnou odpovědnost všech, kteří opustili své pozemky nebo je nechali neobdělány, a tyto pozemky "přecházejí pod kontrolu státu za účelem řádného jich využití".

V článku 2 uložila municipalitám ujmout se ihned těchto pozemků se vším inventářem i kapitálem a provést potřebné práce na náklad vlastníků. Další mělo být stanoveno dekrety, které měly být vydány nejpozději do 8 dní.¹⁰⁾

To ovšem bylo opatření, které zasáhlo hluboko do práv dosavadních vlastníků. Bylo však vynuceno okolnostmi a neznamenovalo ještě žádný zásah do samotného pozemkového vlastnictví. Skutečná pozemková reforma zůstala vyhražena až vládě Lidové fronty, která vznikla dne 5. září 1936. Tato vláda sestávala ze socialistů, komunistů a republikánů. Dělnická třída v ní byla významně zastoupena. Komunistická strana obsadila dvě ministerstva: školství a zemědělství.

Tím se dostal KSS do rukou klíč k tomu, aby prosadila a uskutečnila své dávné návrhy na řešení zemědělského problému. Ministr zemědělství Uribe již brzo po svém nástupu prosadil první zásahy, které připravily pozemkovou reformu. Prvním krokem Uribeho bylo vydání dekretu ze dne 17. září 1936 o zřízení Zemědělských výborů lidové fronty.¹¹⁾

Podle tohoto dekretu byl v každé obci ustaven Zemědělský výbor lidové fronty, jenž byl pověřen přípravou pozemkové reformy. Výbor sestával ze čtyř členů, zástupců všech účastníků Lidové fronty, kteří byli vybráni obecní radou v dohodě s místním výborem Lidové fronty za spolurozhodování a schválení místních rolníků. Pátým členem byl starosta obce (alcaide).

Hlavním úkolem výboru bylo bránit sabotáži a neplnění příkazů vlády v zemědělské výrobě. Výbor byl nadán pravomocí zbavit vlastnictví půdy statkáře či velkopachtýře, který by neobdělával půdu nebo neposlouchal nařízení vlády v otázkách sklizně a obdělávání půdy. Kromě toho měl připravit opatření k chystané pozemkové reformě.

Pozemková reforma nedala na sebe dlouho čekat. Ministr zemědělství vydal dne 7.10.1936 dekret o pozemkové reformě, který byl ihned schválen v Cortés, takže se stal zákonem.¹²⁾

10) Gaceta de Madrid z 11. srpna 1936.

11) Gaceta de Madrid z 18. září 1936.

12) Gaceta de Madrid z 8.10.1936 - Cortés je název parlamentu Republiky Španělské.

Zákon vešel v platnost teprve po názorovém střetnutí ve vládě. Návrh zákona, který vládě předložil komunista Uribe, počítal s konfiskací půdy povstalců a těch, kteří jim pomáhali. Konfiskovaná půda měla být ihned převedena do vlastnictví rolníků a bezzemků.

Socialisté souhlasili s konfiskací půdy, ale půda měla přejít do vlastnictví státu. Požadovali tedy nacionalizaci půdy. Dále však navrhovali, aby půda byla dána do užívání kolektivů ve formě družstev. Republikáni nesoúhlasili ani s návrhem komunistů ani socialistů. Když došlo k hlasování, hlasovali proti. Samotný dekret ze 7.10.1936 byl výslednicí těchto různých se názorů. Přesto však naplňoval tužby rolníků po půdě a v podstatě odpovídal programu pozemkové reformy prosazované komunistickou stranou.

Čl. 1. stanovil podmínky konfiskace půdy: "Zemědělské pozemky bez ohledu na výměru a způsob obdělávání, náležející bezprostředně vlastníkům, jejich manželkám či právnickým osobám, vystupujícím přímo či nepřímo na straně povstalců proti republice, vyvlastňují se ve prospěch státu bez jakékoliv náhrady."

Podle čl. 2. byla v každé obci vytvořena komise, skládající se z členů obecní rady, výborů Lidové fronty, zástupců odborové organizace zemědělských dělníků a rolnických svazů. Předním úkolem komise bylo určit pozemky, které podléhají konfiskaci. Tato místní komise pak pořídila soupis pozemků podléhajících konfiskaci, předala ho komisi provincionální, sestavené podle stejných zásad jako komise místní. Provincionální komise pořídila soupis všech pozemků konfiskovaných a předala jej vládě. Vláda pak publikovala tento soupis konfiskací v Gaceta de Madrid.¹³⁾

Konfiskaci podléhaly nejen pozemky samotné, ale všechny budovy na nich i s inventářem, zahrady, sady i průmyslové podniky zemědělského charakteru s celým příslušenstvím.

Podle čl. 4 "půda vyvlastněná ve smyslu čl. 1 předá se v užívání bezzemkům a rolníkům obvodu obce, kde se nalézá či obvodů sousedních podle konkrétních podmínek".

Jde-li o půdu obdělávanou přímo vlastníkem, pověřenými osobami či správci nebo velkonájemci, bude tato půda přidělena organizacím dělníků a rolníků do užívání jejich a jejich potomků. Není-li v místě takových organizací, bude půda přidělena zemědělským dělníkům a rolníkům. Půda bude předávána do trvalého bezplatného užívání.

Zásadně dekret trval na tom, aby o kolektivním či individuálním obdělávání půdy bylo rozhodnuto shromážděním všech interesentů. Kolektivizace byla tedy možná jen na základě dobrovolnosti.

¹³⁾ Gaceta de Madrid z 16.10.1936.

Byla-li půda obhospodařována pachtýřem, kterého lze pokládat za drobného rolníka (dle výměry půdy a jejího výnosu), přiděluje se jemu a jeho potomkům do bezplatného a věčného užívání. Přednost přidělu náležela vojákům lidové armády a dobrovolníkům, pokud byli zemědělci, případně pozůstalým po těchto osobách.

Institutu pro zemědělskou reformu bylo nařízeno, aby poskytoval novým uživatelům všemožnou pomoc, zajistil jim potřebné nářadí, dobytek, osev a provozní úvěry. Dekret vstoupil okamžitě v platnost na celém území republiky.

Pokud se její části nacházely v moci povstalců, měl zde vstoupit v platnost ihned, jak se tato území dostanou pod kontrolu republiky.¹⁴⁾

Dekret ze 7.10.1936 byl tedy kompromisem mezi návrhy komunistů a socialistů. Byla konfiskována půda bez náhrady, a to všech, kteří se účastnili či jakkoli podíleli na povstání. Ne tedy půda všech velkých vlastníků.

Budiž však řečeno, že tato konfiskace zasáhla téměř všechny velkostatkáře a latifundisty. Množství zabavené půdy stačilo plně k uspokojení všech přání bezzemků a drobných rolníků. Od října 1936 do jara 1938 rozdělilo ministerstvo zemědělství přídělčům bezplatně půdu v celkové výměře 5 423 212 ha. Takto bylo půdou poděleno celkem 376 787 rodin. Při průměrné početnosti španělské zemědělské rodiny šlo asi o 2 milióny lidí, jimž byla zajištěna slušná existence. Přitom je nutno uvážit, že šlo pouze o území ovládané republikou, tedy asi o polovinu území. Prakticky zde byla zemědělská otázka vyřešena beze zbytku. Na území republiky byli velkostatkáři a latifundisté ekonomicky likvidováni. Tato skupina obyvatelstva zde tedy vymizela.¹⁵⁾

Zemědělské zákonodárství pak pokračovalo řadou nařízení ministerstva zemědělství, jimiž byly zemědělčům poskytovány prostředky k obdělávání přídělů ve formě osevů, nářadí, strojů, dobytka atd. Dekrety ministerstva zemědělství byl poskytnut zemědělčům potřebný provozní úvěr.

Ve smyslu tohoto dekretu dostalo se novým majitelům půdy finanční pomoci ve výši 200 miliónů peset. Úvěry poskytnuté na základě dekretu dostoupily částky 114 miliónů peset. Kromě toho pěstitelé vína a rýže obdrželi ještě úvěr dalších 38 miliónů peset.¹⁶⁾

Dalším problémem, kterým se vláda Lidové fronty musela zabývat, byla otázka kolektivizace.

14) Znění dekretu ze 7.10.1936 viz: Gaceta de Madrid z 8.10.1937.

15) José G a r c í a ; Ispanija narodnogo fronta, Moskva 1957, str. 125.

16) Vojna i revolucija v Ispaniji, Moskva 1968, str. 588.

Dekret ze dne 7.10.1936 s kolektivním obděláváním počítal jako se samozřejmostí. Ne ovšem výlučně, pouze vedle individuálně hospodařících rolníků a vždy na základě dobrovolnosti a svobodného rozhodnutí přidělců. Vláda také poskytovala takto vzniklým kolektivům veškerou pomoc.

I když většina rolníků dávala na počátku přednost individuálnímu hospodaření, vznikala nicméně kolektivní hospodářství. Takové kolektivy vznikaly v oblastech, kde dosud velkostatky pěstovaly plantážnický olivy, pomeranče, rýži. Zde totiž ani jiný způsob obdělávání, než na velkých plochách, nebyl možný a efektivní. V těchto podmínkách vyrostly zemědělské kolektivy a dostávalo se jim od vlády plné pomoci. Ministerstvo zemědělství nařízením z 8. června 1937 uložilo Institutu pozemkové reformy poskytovat zemědělským kolektivům veškerou pomoc.

KSŠ i ministerstvo zemědělství trvaly vždy na zásadě přísané dobrovolnosti při zřizování kolektivních hospodářství. Stejný názor na věc však neměly některé skupiny levicových socialistů a zejména anarchisté. V oblastech, které anarchisté ovládali, vystupovali proti přidělování půdy jednotlivým rolníkům a chtěli okamžitě organizovat kolektivní hospodaření. Hlásajíce tzv. "svobodný komunismus" zakládali zemědělské kolektivy proti vůli rolníků a nutili je do nich vstupovat a v nich pracovat. Dálo se to zejména v Aragonii a v provincii valencijské. Násilí a teror proti rolníkům šly tak daleko, že rolníci v několika oblastech povstali proti anarchistům a došlo k ozbrojeným srážkám s příslušníky FAI i levičáckými živly CNT.¹⁷⁾

KSŠ situaci konsolidovala a podporovala všude již dříve založenou organizaci - Federaci rolníků, která se ujala ochrany terorizovaných zemědělců. Rozhodně zde zasáhlo ministerstvo zemědělství. Ministr Uribe odmítl takové metody kolektivizace, jaké prováděli anarchisté, a na veřejném projevu ve Valencii dne 4.7.1937 manifestovala stanovisko svého ministra i KSŠm když prohlásil: "neméně důležité je legální a zákonné vyřešení vlastnictví k půdě. Bylo stanoveno dekretem ze 7.10.1936, který se mu přiblížil, nedošel však dosti daleko. Avšak náš stát není státem socialistickým. To, co bylo vykonáno, je, že Španělsko bylo zbaveno parazitů ... Jsme protivníky vyvlastnění drobných majitelů, které požadují někteří špatní revolucionáři. Chtít kolektivizovat násilím, znamená jednat kontrarevolučně. Komunistická strana se vzepřela násilí, jehož rolníci byli někdy obětí a které páchala spodina revoluce. Rozhodle učinit mu konec."¹⁸⁾

Tomuto jasnému stanovisku strany i ministerstva zemědělství násle-

17) FAI - Federación anarquista iberica, CNT - Confederación nacional de trabajo.

18) L'Humanité 5.7.1937.

dovala brzy opatření vlády Lidové fronty. Dne 27. srpna 1937 vydalo ministerstvo zemědělství dekret, jímž konsolidovalo situaci a upravilo zřizování i práci zemědělských kolektivních hospodářství.

Dekret počítal se zakládáním zemědělských družstev zásobovacích, spotřebních i prodejních pro zemědělské produkty, družstev pro zpracování základních zemědělských produktů, úvěrních a pojišťovacích a výrobních družstev. Družstva mohla být zakládána jen na základě svobodného rozhodnutí všech těch, kterých se založení týkalo. Zásadu dobrovolnosti zdůraznil ministr Uribe v několika svých projevech.

Kromě těchto základních dekretů vydalo ministerstvo zemědělství řadu významných opatření. Již v prosinci 1936 vyšel dekret ministra zemědělství "O vybírání pachtovného a jiných opatřeních." Tento dekret stanovil: "...Ministerstvo zemědělství uvádí ve všeobecnou známost, že nikdo nemá práva od dřívějších pachtýřů, zaměstnanců nebo rolníků na půdě povstaleckých statkářů vybírat pachtovné. Na základě dekretu ze 7.10.1936 přechází půda patřící dříve povstalcům do rukou státu a pachtýři jsou od placení pachtovného osvobozeni."¹⁹⁾ Dlužné pachtovné do 7.10.1936 bylo zrušeno a po té době nemohlo být požadováno ani tam, kde půda nebyla přidělena obdělavatelům do užívání.

Dekret z 10. srpna 1937 poskytl odklad placení pachtovného dlužného ke dni 16. července až do 30. září 1938. Šlo o pachtovné, které někdy požadovali i po pachtýřích vlastníci půdy, kteří se nezúčastnili povstání a jejichž půda nebyla konfiskována.

Dekret vlády Lidové fronty ze dne 27. června 1937 poskytoval zemědělcům odklad placení dlužných pohledávek státu do 30. září 1938.²⁰⁾ Je to celá řada dekretů, které usnadňovaly rolníkovi hospodařit na přidělené půdě a drobnému zemědělci na půdě vlastní.

Agrární zákonodárství vlády Lidové fronty nevyřešilo otázku vlastnictví k půdě s konečnou platností a ani to nebylo jeho cílem. Je to vyjádřeno v citovaném projevu ministra zemědělství, komunisty Uribe. Vláda si byla vědoma toho, že Španělsko není socialistickým státem a proto její opatření směřovala k spravedlivému rozdělení půdy tak, aby se půda dostala těm, kteří na ní pracují. Skutečně se také všem zemědělcům dostalo ve Španělsku lidové fronty uspokojení jejich dávnych požadavků a tužeb: dostatek půdy a tím slušná existence.

Zákonodárství tak vyřešilo řadu problémů ekonomických i politických, které by bylo možno shrnout:

1. Bez náhrady se dostalo půdy všem, kteří na ní pracovali.
2. Byla likvidována třída velkých aristokratických latifundistů

¹⁹⁾ Mestikor, č. 50 ze 17. prosince 1936.

²⁰⁾ José G a r c í a , Ispanija Narodnogo fronta, str. 160.

a velkostatkářů a současně tak zbavena politické moci a rozhodování.

3. Byl dán základ ke společnému obhospodařování půdy, vytvořeny předpoklady ke kolektivizaci a položen základ společenského obdělávání půdy a socialistické zemědělské velkovýrobě.

4. Tento způsob obdělávání mohl být jen výsledkem dobrovolného rozhodnutí těch, kteří půdu obdrželi. Přitom vláda poskytla společné velkovýrobě veškerou podporu finanční i materiální, stejně tak jako všem individuálně hospodařícím rolníkům.

5. Byla upevněna jednota dělnické třídy a rolnictva. Rolník byl získán pro demokracii a boj proti fašismu. Projevilo se to tím, že rolníci vstupovali hromadně do lidové armády a se zbraní v ruce bojovali proti fašistům a na obranu zřízení, které vyřešilo jejich životní problém.

Je třeba uvážit, že v té době vláda Lidové fronty měla ve své moci polovinu území Španělska. Půda konfiskovaná velkostatku ve výměře téměř 5,5 miliónů ha rozdělených zemědělcům představovala prakticky všechnu obdělávanou zemědělskou půdu na tomto území. Je tedy možno uzavřít: zemědělská otázka byla vládou Lidové fronty vyřešena beze zbytku; byl splněn úkol stojící před buržoazně demokratickou revolucí ve Španělsku v plné míře. Pozemkovou reformou byly překročeny cíle buržoazně demokratické revoluce, protože dělnická třída byla v ní hegemonem a kladla současně základy přechodu k revoluci socialistické. Jen boj s fašismem donutil ji odložit tento cíl a soustředit všechny síly na porážku povstalců a fašistických interventů. Vítězství v tomto boji by znamenalo vítězství revoluce. Teprve pak by bylo možno uvažovat o dalším vývoji. Základy pro přerůstání byly tedy položeny. Vítězství fašismu v nerovném boji přerušilo tento zdárný vývoj.

LA LÉGISLATION AGRAIRE DU GOUVERNEMENT DU FRONT POPULAIRE EN ESPAGNE, PENDANT LES ANNÉES 1936-1939

Bohumil Kučera

Résumé

Dans tous les pays agricole-industriels, de même que dans tous les pays industriel-agricoles, la révolution démocratique et bourgeoise, ainsi que la révolution socialiste, doivent résoudre le problème agricole. Cela fut également le cas de l'Espagne et cela dans une mesure plus accentuée encore qu'ailleurs. La propriété foncière, dans un pays où 90 % de toutes les terres cultivées se trouvent entre les mains des gros propriétaires terriens, constitue une entrave pour le développement du pays et manifestement réclame une réglementation nouvelle. Après la chute de la monarchie, la révolution bourgeoise tenta, il est vrai, en 1932 de faire face à cette situation, en adoptant la loi sur la réforme agraire, mais elle échoua dans sa tentative. D'une part, la loi en question était trop insuffisante et d'autre part son application et son exécution étaient tellement lentes, que le problème en question n'a pas pu être résolu. Même les occupations spontanées des terres de la part des paysans, qui non seulement avaient le désir de la terre, mais qui en avaient un besoin absolu afin de sauvegarder leurs moyens de subsistance essentiels, n'ont pu apporter un remède suffisant.

Ce n'est que le gouvernement du Front populaire qui, en 1936, a commencé d'accéder à la solution de ce problème d'une façon plus ferme et qui remporta également plus de succès. En vertu de la loi du 7 octobre 1936 furent en effet confisquées toutes les terres agricoles appartenant aux ennemis de la République, ainsi que les terres appartenant aux personnes qui aidaient les ennemis de la République. La confiscation eut lieu au profit de l'Etat et elle fut sans indemnités. Il s'agissait donc d'une nationalisation des terres.

En vertu de la loi mentionnée ci-dessus, les terres furent ensuite attribuées d'une part à des individus, d'autre part à des collectivités, qui en obtinrent l'usage permanent et gratuit. Il s'agissait donc d'un mode analogue à celui qui fut appliqué en URSS. Il s'agissait, certes, d'un compromis, car le Parti communiste d'Espagne s'efforçait de faire passer les terres en la propriété des paysans, afin de ref-

fermir ainsi le lien existant entre la classe ouvrière et la paysannerie.

Du fait que le Parti socialiste, qui cherchait la solution dans la collectivisation, était contre cette solution, de même que les partis républicains, qui étaient contre la confiscation, un compromis a dû être accepté. Le Parti communiste d'Espagne accepta ce compromis, car il s'agissait pour lui de maintenir le Front populaire. Le mode adopté correspondait d'ailleurs aux nécessités économiques du pays, au stade de la révolution, ainsi qu'à l'état d'esprit des paysans eux-mêmes. Le Parti communiste d'Espagne apporta ensuite son soutien à la collectivisation, par tous les moyens, notamment par la voie de l'assistance que l'Etat prêtait aux coopératives, que ce fut sous la forme financière ou matérielle. Le Parti communiste d'Espagne apportait son soutien cependant uniquement à une collectivisation volontairement acceptée, à laquelle les paysans ont donné leur assentiment.

Sur le territoire de la République Espagnole, le gouvernement a réussi de résoudre le problème agraire. Presque toutes les terres furent confisquées et réparties et la classe des gros propriétaires terriens fut ainsi économiquement liquidée.